

DERLEME

Edirne Vilayet Sâlnamelerine Göre Osmanlılar Döneminde Edirne'nin Sıcak Su ile Tedavi Merkezleri

Spa Therapy Centers of Edirne According to the Edirne Province Yearbooks

Nilüfer GÖKÇE

1870-1901 tarihleri arasında yayınlanmış olan Edirne Vilayet Sâlnameleri (yıllık), Edirne ve Edirne Vilayeti'ne bağlı sancak ve kazalar hakkında bilgi veren önemli kaynaklardır. Bu sâlnamelerde Edirne çeşitli yönleri ile anlatılmıştır. Madenleri ve şifalı suları, bu suların içerikleri ve hangi hastalıklara iyi geldiği hakkında da bilgiler verilmiştir. Bu kaynaklardan, termal kaplıcalara sadece Edirne halkın değil, diğer yörelerde yaşayan halkın da büyük ilgi gösterdiğini görüyoruz. Kaplıca mevsimi geldiğinde, halkın gruplar halinde at arabaları ile gittikleri bu kaplıcalara ulaşım, zamanla trenlerle sağlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Balneoloji/tarih; banyo/terapötik kullanım; Edirne; tıp tarihi.

The Edirne Province Yearbooks published from 1870 to 1901 are important references giving information about Edirne and neighboring divisions. In the yearbooks, Edirne is depicted from various perspectives. Information was given concerning its minerals and sanative waters, their contents, and the illnesses to which they were believed to be beneficial. We learn from these sources that not only the people living in Edirne, but also those living in other regions showed great interest in the thermal springs. When the thermal spring season started, groups of people visited these places by carriages. Later, transportation was also provided by trains.

Key Words: Balneology/history; baths/therapeutic use; Edirne; history of medicine.

Trakya Üniv Tip Fak Derg 2005;22(2):110-116

Günümüzdeki karşılığı "yıllık" olan "sâlname" sözcüğü; "sâl" yıl ve "name" mektup, kitap anlamına gelen iki kelimenin birleşmesinden meydana gelmiştir. Bir yıllık, olayları göstermek amacıyla düzenlenenmiş olan eserlere verilen addır. İngilizlerin "yearbook" Fransızların "annurire" deyiminin karşılığı olarak kullanılmıştır.

Fransa'da ilk "annurire" 1793 yılında Miller tarafından, "L'annurire de la République"

adiyla Paris'te yayınlanmıştır. Yine Fransa'da, almanak (almanach) adlı eserler de neşredilmiştir. Diğer ülkelerde de almanaklar yayınlanmıştır.

Almanakla, sâlnameyi birbirine karıştırmak gereklidir. Almanaklarda, her konudan bahsedildiği, hatta mizaha da yer verildiği halde, sâlnamelerde genellikle ciddi konular ele alınır.

Avrupa'da resimli gazeteler, yıl içindeki önemli yazılarla, seçilmiş resimlerden meydana

*VIII. Türk Tıp Tarihi Kongresi'nde bildiri olarak sunulmuştur (16-18 Haziran 2004, Divriği, Sivas).

Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı (Gökçe, Öğr. Gör.)

İletişim adresi: Öğretim Görevlisi. Nilüfer Gökçe. Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı, 22030 Edirne.

Tel: 0284 - 235 76 40 / 1558-59 Faks: 0284 - 235 76 42 e-posta: nilifergokce@yahoo.com

gelen, bir yıla ait siyasi ve ilmi olayları içeren, bir yıllık takvim ilavesiyle sâlnameler yayınlamışlardır.

Özel sâlnameler ve almanaklar yanında, devlet teşkilatlarını gösteren, siyasi ve iktisadi hayat hakkında bilgiler veren, resmi sâlnamelerde yayınlanmıştır.

Osmanlılarda ilk resmi sâlname; Hicri (H):1263/Miladi (M):1847 yılında Sadrazam Koca Reşit Paşa'nın teşviki ile tarihçi Hayrullah Efendi, Ahmet Vefik Efendi ve Ahmet Cevdet Paşa'nın ortak çalışmaları sonucunda çıkartılmıştır. Birkaç yıl sonra bu işle, Meclis Maârif Başkatibi Behçet Efendi ile Meclis Azasından, Rüşdi Bey'ler görevlendirilmişlerdir.

İlk defa 1847 yılında yayınlanan Osmanlı Devlet Sâlnamesinde "Sâlname-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniye", bir takvim ile birlikte, kısaca devlet teşkilatı da yazılmıştır. 1912 yılına kadar düzenli olarak yayınlanmış olan Osmanlı Devlet Sâlnamesi her yıl, biraz daha gelişerek kapsamı büyümüştür. İlk yıllar, yüz kusur sayfayı aşmayan sâlnameler, sonraları iki, üç yüz en sonunda da yedi, sekiz yüz sayfayı bulmuştur. Bu sâlnamelerde, devletin resmi teşkilatından başka, memurların isimleri, tayin tarihleri, rütbeleri, nişanları da gösterilmiş olduğundan, sâlnameler birer belge niteliğini taşımaktadır. Tarihi kaynaklar arasında da sâlnamelerin önemli yerleri bulunmaktadır.

Genel sâlnamelerin dışında resmi nitelikte, Bakanlıklar, Vilayetler ve Resmi daireler de sâlnameler yayınlamışlardır.

- Hariciye Nezareti H:1302/M:1884-85,
- Maarif Nezareti H:1316/M:1898-99,
- Askeri Sâlnameleri H:1279/M:1862-63 yılında çıkartılmaya başlanmıştır. Bunları özel sâlnamelerinlanması takip etmiştir.^[1]

Vilayetlerce çıkartılan sâlnamelerin ilki, H:1283/M:1866-67 yılında yayınlanmaya başlanmıştır; ilk defa Trabzon Vilayet Sâlnamesi çıkartılmıştır. Bu sâlnameler; ait oldukları vilayetlerin idari teşkilatı, memur listeleri, mahalli tarihi, eski eserleri, coğrafyası ve iktisadi faaliyetlerini içermektedir.^[2]

Yayınlanmış olan sâlname sayısı, vilayetlere göre değişmektedir. Bazı vilayetlere ait sâlnameler bir veya birkaç sayıda kalmış iken, bazı vilayetlere ait sâlnameler ise çok sayıda ve uzun yıllar yayımlanmıştır.

Konumuz olan Edirne Vilayet Sâlnameleri, ilk olarak H:1287/M:1870 yılında yayınlanmaya başlamış, H:1319/M:1901 yılına kadar devam etmiş, toplam 28 sâlname yayımlanmıştır (Şekil 1a-c). Bu sâlnamelerde, Edirne ve Edirne Vilayetine bağlı sancak* ve kazaların** askeri ve sivil teşkilatında görevli memurların isimleri tek tek

Şekil 1. (a) 1870 yılı Edirne Vilayet Sâlnamesi. (b) 1870 yılı Edirne Vilayet Sâlnamesinde Kaplıcaların anlatıldığı bölüm. (c) 1870 yılı Edirne Vilayet Sâlnamesi.

* Sancak: Osmanlı devletinde eyaletten küçük, kazadan büyük idare birimi.

** Kaza: İlçe.

verilirken, bazı yıllara ait sâlnamelerde ise sosyal ve tarihi yapı ele alınmıştır. Özellikle 1898, 1901 yıllarına ait olanlarda, Edirne'nin tarihi, sosyal ve ekonomik yapısı geniş olarak anlatılarak, Edirne Vilayetine bağlı kaza ve sancaklar hakkında geniş bilgiler verilmiştir.

İlk defa yayınlanmış olan 1870 yılı Edirne Sâlnamesinde, Edirne'nin, askeri ve sivil teşkilatın yanı sıra, demografik yapısı, nehirleri, koru ve madenleri hakkında geniş bilgiler verildiği gibi; Osmanlı dönemi Edirne'sinin, birer sıcak su ile tedavi merkezi olan ve günümüzde, sınırlarımız dışında kalan kaplıcalar*** ile ilgili olarak da, sunlar yazılmıştır:

"Filib'e bağlı Kopsi nahiyesinden, Kızılısar köyünde bulunan, Havza adıyla ünlü kâgir kaplıcanın bol suyu, meşhur Baden Baden kaplıcaları gibi hastalıklara iyi gelir, temiz ve çelik madeni içermektedir.

Yanında bulunan, İnceğiz adlı diğer bir ilicanın, suyu henüz analiz edilmemiş ise de mülâyim (yumuşak) olup, karaciğer hastalıklarına iyi gelmektedir. Suyu çelik ve kükürt madeni karışımından ibarettir.

Kızıl İlicası'nın suyu kükürtlüdür. Huiç köyünde kâgir Kızıllar adı verilen ilica ile yanında açık bulunan kaynakların suyunun, çelik ve bâkir madeni içeriği söylenmektedir.

Karlıova yakınında bulunan İlica köyü ile, Koyuntepe nahiyesinin, Krestova köyündeki ilicaların suyu, çok sıcak, kumlu ve kükürt madenlidir.

Rusçuk nahiyesinde, Baden İlicası adıyla meşhur, bir ilica vardır. Hasköy kazasının Karaağaç köyünde çok sıcak, suyu kükürtlü üç ilica vardır.

Pazarcık kazasının Çine nahiyesinin Pazar köyünde Sultan Ahmet Han Hazretleri hayrat-ı celâlerinden**** kâgir ve havuzları mermere döşemeli, kadın ve erkeklerle ait iki ayrı ilicanın bulunduğu, sularının sıcaklığı 41 derece ve madeni gümüş cevheri olduğu bilinmektedir.

Licne köyünde, biri erkek, diğeri kadınlara ait olmak üzere iki ilica vardır. Sularının sıcaklığı 43 derece ve kükürt madenlidir. Açıkta bulunan kaynağı ısı derecesinin 48 derece olduğu ve gümüş cevheri içeriği rivayet edilmektedir.

İsterikçe köyünde bulunan kükürtlü ilica, 30 derece sıcaklığındadır. Batova köyünde açıkta bulunan kaynağın sıcaklığı ise 39 derecedir.

Bunların dışında Kızanlık'ta, üçü kükürtlü, ikisi demir madenli beş ilica bulunmaktadır.

Zağray-ı atik'e (Eski Zağra'ya) iki saat uzaklıkta biri kadın, diğeri erkeklerle ait olmak üzere, ahşaptan yapılmış odaları olan iki kâgir ilica vardır. Suyunun çelik madeni içeriği bilinmektedir.

İslimiye Sancağı'na bağlı Yeni Zağra'da suyu gayet nefis ve çelik içeren iki, Aydos'da suyu kükürtlü ve çelik madeni içeren büyük çok meşhur iki kaplıca olduğundan; Edirne, İstanbul ve diğer illerden halkın çok gittiği bir yöredir.

*** Kaplıca: Yerden kaynaklanan sıcak ve şifalı suların bulunduğu yerbölge, bu sulardan yararlanmak amacıyla yapılan hamamlara kaplıca adı verilmektedir. Çelik veya ilica da denilen sıcak su kaynaklarını insanlar, binlerce yıldan beri şifa amacıyla kullanmaktadır. Ilcilerin üzerleri kapatılarak kişinda kullanılır hale getirilmesiyle ilica veya kaplıca adı verilen kaplıcalar doğmuştur.

Ilcilerden eski çağlardan beri yararlanıldığı bilinmektedir. İlk çağlarda sulardan bir takım kutsallık taşıdığını ve suları, insanlara sağlık, esenlik bağışlayan gizli güçlerin isittigini inanılırdı. Bu bakımdan da sular kutsal sayılırdı. Çok tanrıları dinlerin yaygın olduğu bu dönemlerde, ilcilerin koruyucu güçlerin yönetiminde olduğu sanılır, onlara karşı özel bir sevgi, özel bir saygı gösterilirdi. Bu kutsal sulardan bulunduğu çevre korunur, orada, yılın belli günlerinde törenler düzenlenir, selenler verilirdi.

Tevrat'ta, Misirlilerin milattan önceki yüzyıllarda sıhhi ve dini düşünelerle şifalı sulardan yararlandıkları yazılımaktadır. Bu konuda ilk olarak yapıt ortaya koyan, M.Ö. 5. yy.'de yaşayan Hippokrates olmuştur. Eski Yunan ve Eski Roma'da kaplıcların bütünlü gücleri olduğuna inanılırdı. Roma lejyonları savaş öncesi güçlenmek için kaplıcaya gider, savaş sonrası yaralarını orada sararlardı. Ortaçağ'da kısa bir süre gözden düşen kaplıclar, 17. yüzyıldan itibaren Avrupa'da giderek yayılmış, sağlıklı yaşamın bir parçası haline gelmiştir. Akla gelebilecek her türlü hastalığın kaplıcalarda tedavi edilebileceğine inanılıyor, sular içerdikleri minerallere göre sınıflandırılıp, belli hastalıklarda, belli bölgelerdeki ilcilerde uygulanması öneriliyordu. Avrupa'da, özellikle demiryolu ulaşımının kolaylaşması sonrasında, yüzlerce kaplıca şehri oluşmuş ve kaplıca turizmi doğmuştur.

18. yüzyılda, suların tedavi edici analizi yapılmış, Theophile de Bordeu (1722-1776) tıbbi hidrolojinin temelini atmıştır. Türkler Anadolu'ya geçtikten sonra, kısa zamanda buradaki kaplıca ve içmece sularının imarı ve kullanımlarına büyük önem vermişlerdir.

**** Celîl: Büyükk, ulu.

Gelibolu Sancağının**** Ferecik kazasına iki büyük saat mesafede, bulunan bir ilicadır ve suyu 50 dereceye kadar hararetli, gayet müşhildir. Edirne ve diğer yörelerden hastalıklarına çare bulmak isteyen hastalar, ancak her yıl, ruz-i Hızırın'ın 27. günü, etrafına taşıdığı zaman buraya gelir. O zaman burada, dört-beş yüz hasta bulunur.

Bu ilicanın suyu, çeşitli hastalıklara iyi geldiğinden; birkaç gün içinde hastaların hemen yüzde sekseni iyileşir.”^[6]

1898 ve 1901 tarihli Edirne Vilayet Sâlname'lerinde ise, sadece Dedeağac yakınındaki Fere İlçaları anlatılmakta ve şu bilgiler verilmektedir:

“Dedeağaca iki saat uzaklıktta, tren hattı üzerinde, Fere İlçaları adıyla meşhur iki ilica vardır. Almanya'daki Baden ve Bulardük kaplıcalarındaki gibi iyotlu olmakla birlikte, onlardan daha faydalıdır. Başlıca mide ve cilt hastalıkları ile diğer hastalıklara da iyi geldiği bilinmektedir.

Otel ve odaları da bulunan bu İlçelere, Mayıs'ın 15'inden, Ağustos'un 15'ine, hatta, Eylül'e kadar binlerce insan gelir. Sultan Beyazıt Veli Vezirlerinden merhum Davut Paşa bu ilicanın üzerine kubbe bina eylemiştir.

Bu iki ilicadan birinin suyu kuyudan çıkar, gayet ağır kokulu ve müşhildir. Diğerinin suyu ise oldukça kokusuzdur ve içine girilebilir.

Bunların yakınında bir de kebir han vardır ki, “Merhum Evranos Bey” tarafından yapılmıştır. Bu meşhur eserin kendisi mevcut fakat cümlesi harap olmuştur.

Adı geçen İlçelerin batısında gayet mertefiğ bir dağ üzerinde Işıklar Zaviyesi vardır. Abdal zümresinden Nefis Baba orada yatar. Ekmekçi-zade Ahmet Paşa merhum, bin senesi hududunda bir zaviye yapmıştır.^[7,8]

Adı geçen ilcanın suyu Tıp Nezareti tarafından analiz edilmiştir.

- Sodyum klorür 5.913 gr
- Potasyum klorür 0.307 gr
- Kalsiyum klorür 0.270 gr
- Magnezyum sülfat 0.099 gr

- Kalsiyum sülfat 0.364 gr
- Silisilik asit 0.161 gr
- Karbonik asit 0.388 gr
- Demir 0.002 gr
- Alüminyum 0.007 gr ve miktarda sodyum iyodür ile, sodyum bromür bulunmaktadır.”^[8]

XVII. yüzyılda yaşamış, Edirne'nin ilk kent tarihi yazarı olan, Abdurrahman Hibri, Enüs'ül Müsamirin adlı eserinde, kısa da olsa Edirne kaplıcalarına değinmiştir. Hibri bu eserinde; sâlnamelerden farklı olarak yaşamış olduğu dönemde, Edirne kaplıcaları ile ilgili olarak şunları yazmaktadır:

“Edirne halkı, her yıl iki yüz kadar araba ile büyük bir kafile oluşturup, şehrde üç menzil***** (bir günlük yol) uzaklıktaki Hasköy Kasabası yakınındaki İlçelere gider üç gün kaldıktan sonra, o semtteki dağlık bir yer içinde bulunan Nakşibendi tarikatından Buharali Osman Baba adındaki bir azizin zaviyesine gider ve üç gün de orada kalırlar. Bu İlçelerin üzerinde büyük binalar yoktur. Ancak, 1601 yılı içinde Edirnenin ileri gelenlerinden, Kızılbaş Hasan Ağa ve Şerefli kadılarından Çirpanı Osman Efendi, bir kaçının üzerine eğreti çatılar yapmışlardır.

Ve yine 200-300 kadar araba ile kalabalık bir grup Fere İlçesine gider ki, bununda, Edirne'ye uzaklıği üç menzildir. İlçelerin kubbeleleri, Sultan Bayezid Vezirlerinden Davut Paşa tarafından yapılmıştır. Buraya çoğunlukla hastalar gelir. İlçeye yolundaki bir kuyudan, ağır kokulu bir su çıkar ki, gayet te ishal yapıcıdır. Onu içip, bağırsaklarını yumaşatır ve kum içine yatarlar.

Eskiden Edirne halkı, Aydos ve Baraki adlı İlçelere gitmeyi adet edinmişlerdi. Zamanla bunları bırakıp, adları geçen İlçelere gitmeye başlamışlar. Aydos yakınındaki İlçeye, Sultan Süleyman Han yapmıştır. Benzeri olmayan bir yükseklikte, kubbeldir.

**** 1870 Edirne Vilayet Sâlnamesinde bu şekilde yazılmış olduğu için, metnin aslına bağlı kalınarak bu şekilde yazılmıştır.

***** Menzil: Bir günlük yol.

Baraki dedikleri, Yeni Zağra'ya yakın, Tunca kıyısında bir köydür. Burada, 4-5 ilica vardır. En iyisi Piri Paşa'nın yaptırmış olduğu ilicadır ki, büyük bir kubbedir.

Edirne'ye bir menzil uzaklığındaki Fibebe adlı köyün yakınında, Humây-ı Sultani içinde Tunca nehri kenarında, bir ayazma vardır ki, her yıl Ağustos ayının ortasında, Edirne halkından tüm eklem hastalıklarına, nikrise ve diğer üşüme hastalıklarına yakalanan hastalar yüz araba kadar toplanır ve buraya gelirler.

Ayazma yakınında, her hasta için birer çukur açılır, içi bir tam gün ateşle ısıtıldıktan sonra, ateş boşaltılır, içine çokça ağaç yaprağı ve kuru ot döşenir, üzerine hasta yatırıldıktan sonra, kebele ile örtülür. Etrafindan ayazma suyundan dökülür, o suyun buharı ile hastalar tedavi olurlar. Ayazma suyu diğer zamanlarda az akar. Ağustos'ta ise ne kadar kullanılsa bile yine de artar.

Edirne'ye bir menzil uzaklıkta, Arda nehri kenarında, Sarıyer olarak tanınan yerde de bir ayazma vardır ki, günde yüz araba kadar insan gidip, suyundan içer, kuma yatar.”^[9]

Abdurrahman Hibri, adı geçen eserinde de yazmış olduğu gibi, Edirne halkı arasında Fere İlicalarına verilen önem, zamanla daha da artmış olmalı ki, 30.04.1907 tarihli Edirne gazetesinde bu ilica ile ilgili şu yazı yayınlanmıştır:

“Fere İlicaları'nın suları romatizmaya iyi geldiği gibi, içildiği zaman müşhil yapıcıdır. İçildiği gibi etki ederek, şişkinlik gibi her ishalde görülen belirtiler, mideye bir kerede kuvvet verir. Vücuttaki kumları, taşları ve tenyaları düşürmedeki etkisi denenerek meydana çıkartılmıştır.

Adı geçen suyun Mekteb-i Askeriye-i Şahane Nezareti'nce yaptırılan analizi sonunda içerdikleri mineral değerleri;

- Sodyum klorür 5.914 gr
- Potasyum klorür 0.487 gr
- Kalsiyum klorür 0.207 gr
- Magneyum sülfat 0.099 gr
- Kalsiyum sülfat 0.364 gr
- Silisilik asit 0.161 gr

- Karbonik asit 0.888 gr
- Demir 0.002 gr
- Alüminyum 0.007 gr olarak saptanmıştır.

Az miktarda sodyum iyodür ile sodyum bromür bulunmaktadır. Böyle bir yazının yayınlanmış olması, bu kaplicalara halkın ilgisinin artmış olduğunu gösterdiği gibi, aynı zamanda, halkın bilgilendirilmesi de sağlanmıştır.

Demiryolları kurulup, işletilmeye açılmadan önce, kaplicalara ulaşım ancak at arabaları ile sağlanmakta idi. Demiryollarının kurulması 1874 yılında İstanbul-Edirne ve Edirne-Dedeağac hattının işletilmeye açılması üzerine, buralara ulaşım, trenlerle sağlanmaya başlamıştır. Kaplıca mevsimi geldiğinde, halkın ulaşımının rahat ve kolay sağlanması için trenlere ek seferler konulmuş, bu haber basın yoluyla halka söyle duyurulmuştur:

“Fere İlicaları'nın mevsimi ve paskalyanın ellisi, aya Konstantinus Veliahtının günü olması dolayısıyla, Şark Demiryolları Kumpanyası, Haziranın ikisine rastlayan, Mayıs ayının 20. Pazar günü için Edirne'den Dedeağac'a bir tanzil katar tertip olunmuştur.

Adı geçen katar, alafranga saatle biri kırk gece Edirne'den hareketle, Dedeağac'a kadar olan bütün istasyonlardan ve iliciler civarındaki 12. kilometrede bekleyecek, bütün istasyonlardan yolcu alacaktır. Biletler gidiş ve dönüştür. Dört yaşında olan çocuklardan ücret alınmayaçak, dört yaşıdan on yaşına kadar olanlardan ücretin yarısı alınacaktır.

Dedeağac'a uğramadan ilicilere gitmek isteyenler, ilicilerin 12. kilometrede inebilecekleri gibi, doğrudan Dedeağac'a gidenler, ertesi günü alafranga saatle sabah saat beşte hareket edecek katarla, adı geçen 12. kilometreye gelebilirler.

Biletlerin süresi yedi gün olup, bilet sahibi, Haziranın ikisinden sekizinci güne kadar her adı katarla geri dönebilirler.^[10]

Edirne'den, ilicilere gidecek trenlerin kalkış saatleri ve yolculardan alınacak ücretler her yıl yeniden düzenlenerek, “Edirne Gazetesi” aracılığı ile halka duyurulmuştur.

Şöyle ki:

"Dedeağaç yakınındaki Fere İlçaları'nın mevsimi gelmiş olup, İstanbul ve çevredeki diğer illerden gelecek olan halkın masraflarına katkıda bulunmak amacıyla Mayıs ayının 18'i cuma günü Edirne'den hareket edecek, 201 numaralı trenle buradan ve trenin geçeceği yol üzerinde bulunan diğer istasyonlardan Dedeağaç'a gidecek yolculardan gidiş geliş olmak üzere bir defa ücret alınacaktır (Tablo 1).

Tren, adı geçen tarihte saat 8.30'da Edirne'den hareket ederek, güzergahtaki bütün istasyonlara uğrayarak, oralardan da yolcu alacaktır. Dört-on yaş arası çocuklardan ücret alınmayacaktır. Dönüş biletleri 26 Mayıs cumartesi günü Dedeağaç'tan hareket edecek olan 222 numaralı katarda da geçerlidir."^[11]

SONUÇ

Sâlnamelerde; kaplıcalarda görevli bir hekimin bulunduğu dair hiçbir bilgi olmadığı için, buralara gelenlerin sağlık kontrolünden geçip geçmediğini bilemiyoruz.

Bu sıcak su merkezlerine, tedavi amacıyla gidenlerin, burada ne kadar süre kaldıkları, kaplıca tedavisinde kaç kür uygulandığı sâlnamelerde yazılmamıştır. Sadece birkaç gün içinde hastaların yüzde seksen iyileştiği belirtilmektedir. Fakat birkaç gün içinde görülen bu iyileşme için, hastaların ne kadar zaman aralığı ile kaç kür aldığı açıklanmamıştır.

Edirne gazetesinde çıkan, kaplıcalara gidiş ve dönüş için alınan tren biletlerinin geçerliliğini gösteren yazıldan; hastaların burada, en az yedi gün kalarak, tedavi görmüş oldukları kanısındayız.

Kaplıca sularının kimyasal analizinin yapılarak, içerdikleri minerallerin saptanması, halkın sağlığına verilen önemin göstergesi olduğu gibi, devletin bu sıcak su ile tedavi merkezlerine vermiş olduğu önemin de bir göstergesidir. Ayrıca, bu veriler merkezlerin denetimsiz olmadıklarını da göstermektedir.

Kaplıca, havuzlarının mermer döşeli olması, o dönemde hijyene verilen önemi göstermesi bakımından önem taşımaktadır.

Tablo 1. Ücretler

	I. Mevki	II. Mevki	III. Mevki	
Edirne'den	77 krş	35 krş	25 krş	50 santim
Oğralı'den	64 krş	35 krş	25 krş	50 santim
Kuleliburgaz	57 krş	30 krş	20 krş	75 santim
Dimetoka	51 krş	30 krş	20 krş	50 santim
Sofular	36 krş	25 krş	15 krş	25 santim
Pataklıdan	26 krş	15 krş	10 krş	25 santim
Ferecik'ten	15 krş	10 krş	5 krş	50 santim

Kadın ve erkeklerin, kendilerine ayrılan bölgümlerde tedavi gördüğü, bu merkezlerde hastaların rahatlıkla kalıp, tedavi görebilmeleri için, günümüzdeki kaplıca merkezlerinde olduğu gibi bu kaplıcalarda da otel ve odalar bulunmaktadır.

Bu kaplıcalara sadece Edirne ve civarındaki hastaların değil, diğer yorelerden ve İstanbul'dan da pek çok hastanın, tedavi amacıyla gittiğini yine sâlnamelerden öğrenmekteyiz. Bu da kaplıcalara gösterilen ilginin sadece Edirne halkı ile sınırlı olmadığını göstermektedir.

Tren ücret tarifesi incelendiğinde, kaplıcaların belirli bir sınıfın değil, her kesimden halkın yararlanmış olduğunu görüyoruz. Kaplıcaya gitmek isteyen herkes için, bütçelerine uygun olarak, tren tarifesinin konulmuş olması, halkın, bu sıcak su merkezlerine rahatlıkla giderek, faydalananı olduğunu göstermektedir.

Bu merkezlere hastalar kadar sağlıklı insanlar da ilgi göstermişlerdir. Hatta çocukların buralarda birkaç gün kalarak, sıcak suya girip veya şifalı bu suyu içerek kaplıcalardan faydalansılmışlardır. Abdurrahman Hibri'nin de yazmış olduğu göre, Edirne halkı arasında, buralara gidiş ve dönüşler eğlenceye dönüştürülmüştür. Demiryolları yapıldıktan sonra, Edirne ve diğer yorelerden gelen halkın diğer kaplıca merkezlerine gitmeyi bırakıp, Fere kaplıcalarına gitmelerinin bir nedenin de, büyük olasılıkla, Edirne-Dedeağaç arasında trenlerin çalışması, bunun da ulaşımı kolaylaştırmasından ileri gelmiş olmasıdır.

KAYNAKLAR

1. Pakalın, MZ. Osmanlı Tarihi ve Deyimleri Sözlüğü Cilt 3. s. 105-6.
2. İslam Ansiklopedisi, Cilt 10. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi; 1967. s. 134-6.
3. Soylak M. Doğan M. Kayseri civarındaki şifalı kaplıca ve içmece suları. No 104. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları; 1997. s. 1-4.
4. Berker N, Yalçın S. Tibbiye'nin ve bir Tibbiyeli'nin öyküsü. In: Çubukcu OC, editör. İstanbul: Vehbi Koç Vakfı yayınlarından; 2003. s. 117.
5. Eyüpoğlu İZ. Anadolu ilaçları - Anadolu üçlemesi 3. 1. Baskı. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları; 1998. s. 157-60.
6. H: 1287/M: 1870 yılı Edirne Vilayet Sâlnamesi, Edirne Vilayet Matbaası; s. 169-172.
7. Edirne Vilayet Sâlnamesi, Edirne Vilayet Matbaası; 1898. s. 370.
8. Edirne Vilayet Sâlnamesi, Edirne Vilayet Matbaası; 1901. s. 1071.
9. Abdurrahman Hibri. Enisü'l - Müsamirin "Edirne Tarihi" Çeviri editörü, Kazancıgil R. Türk kütüphaneciler Derneği Edirne Şubesi yayınları. Edirne araştırma dizisi 14. No 24. Edirne: Acar Matbaası; 1996. s. 40-2.
10. Edirne "gazetesi" 12 Safer 1319 (30.05.1901).
11. Edirne "gazetesi" 17 Rebiülahir 1325 (30.05.1907).